

ฉบับ

ล่องคลองมหาสวัสดิ์
 สัมผัสชีวิตชาวนาบัว

ริมคลองมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธ-
 มณฑล จังหวัด ★ มีต่อหน้า 5

นครปฐม เป็นแหล่งเพาะปลูกกล้วยไม้ นาข้าว สวนผลไม้ และนาบัว ชาวบ้านเปิดให้นักท่องเที่ยวเยี่ยมชม ระบายได้เสริมมาเลี้ยงครอบครัว

กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร รู้จักกันทั้งชาวไทยและชาวโลก อย่างนาบัว “ลุงแจ่ม” บ้านศาลาจิน ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดนครปฐม เป็นต้น

นายพุ่ม สวัสดิ์นำ อายุ 83 ปี บอกว่า คลองมหาสวัสดิ์เป็นคลองลัดบางทราย-บางกอกน้อย ไหลผ่านอำเภอกุสุมาลย์สู่แม่น้ำท่าจีนที่ตำบลจี่ราย อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ระยะทางราว 28 กม.

คลองนี้ขุดในแผ่นดินรัชกาลที่ 4 เพื่อใช้เสด็จไปนมัสการพระปฐมเจดีย์ หลังขุดคลองเสร็จ โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ฯ จ้างจูงที่ดินว่างเปล่าสองฝั่งคลอง และให้สร้างศาลาริมคลองสำหรับผู้สัญจรไปมาด้วย

ศาลาแห่งหนึ่งได้เขียนคำร่ายรำรักษาโรคต่างๆติดไว้ คนจึงเรียกกันว่า “ศาลาข่า” และยังมี “ศาลาจิน” และ “ศาลาทำศพ” ปัจจุบันเปลี่ยนเป็น “ศาลาธรรมสพน์”

ที่ดินริมคลองมหาสวัสดิ์ปัจจุบัน บางส่วนอยู่ในพื้นที่ตำบลศาลาและตำบลมหาสวัสดิ์เป็นพื้นที่ที่ขึ้นอยู่กับสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ นายพุ่มบอกว่า “เมื่อปี พ.ศ.2518 สำนักงานปฏิรูปที่ดินได้เปิดให้ชาวบ้านเข้ามาจับจอง ให้เช่าซื้อ และยังออกใบถือสิทธิให้ชาวบ้านครอบครองได้โดยมีเงื่อนไขว่า ชาวบ้านห้ามขายเชิงการค้า ส่งต่อให้ลูกหลานได้ ถ้าไม่ส่งต่อให้ลูกหลานก็ต้องคืนให้กับทางการ”

การปฏิรูปที่ดินนี้เป็นไปตาม “แนวพระราชดำริ” ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ที่ทรงเห็นว่าชาวบ้านทำนาได้ปีละครั้ง ข้างข้างที่ทำกินเป็นของตนเอง จึงพระราชทานที่ดินส่วนพระองค์จำนวน 1,009 ไร่ ให้กับเกษตรกรทำมาหากิน โดยมีสำนักงานปฏิรูปที่ดินเป็นผู้ดูแลและจัดที่ทำกินให้ราษฎร

เงื่อนไขมีว่า ต้องทำการเกษตร เพราะต้องการให้เป็นพื้นที่สีเขียวเกษตรกรที่ได้ที่ “พระราชทาน” ต่างก็นำเอาแนวพระราชดำริมาเป็นที่ตั้ง แล้วปลูกข้าว พริก มะเขือ กะเพรา โหระพา มะพร้าว กล้วย ขนุน ส้มโอ พร้อมพืชผลทางการเกษตรอื่นๆ และส่วนหนึ่งใช้ทำนาบัว

อย่าง ลุงแจ่ม สวัสดิ์โต เดิมเคยทำนาข้าว ค่อมามองเห็นว่านาข้าวได้ผลปีละครั้ง ราคาข้าวก็ไม่แน่นอนทำให้รายได้ไม่แน่นอนไปด้วย จึงหันมาปลูกบัวเพราะเก็บผลผลิตได้ตลอดปี ลูกสาวลุงแจ่มชื่อ ประไพ สวัสดิ์โต อายุ 57 ปี ย้อนอดีตให้

ฟังว่าเมื่อก่อนเคยออกรับจ้างเก็บบัวหลวง ได้ค่าแรงวันละไม่กี่บาท ต่อมาหันมาทำนาบัว โดย “เราเริ่มทำเมื่อปี พ.ศ.2522 พันธุ์บัวสมัยนั้นเป็นบัวหลวง ชื่อจากเพื่อนบ้านบ้าง ปันเขามาบ้าง”

แรกๆก็พบว่า บัวหลวงขายไม่ค่อยดี เนื่องจากดอกใหญ่ แต่ดอกนึ่ง ไม่เป็นที่นิยมของลูกค้า ทำอยู่ประมาณ 3 ปีจึงเปลี่ยนพันธุ์บัวมาเป็น “ฉัตรบุษย์” กับ “ฉัตรบงกช” บัวสองพันธุ์นี้ได้รับความนิยมจากลูกค้าเท่าๆกันและมีลักษณะเหมือนกันคือ เมื่อปล่อยให้ดอกแก่ ฝักจะสับเล็กเหมือนกัน

พระคุณของดอกบัว “ลุงแจ่ม” เคยสอนว่า “ให้รักอาชีพปลูกบัว อย่าไปเหยียบย่ำดอกบัว เราเก็บขึ้นมาอย่าไปข้าม ถ้าไม่เอา ก็ใส่แข่งเอาไปใส่โคนต้นไม้ นานไปก็จะได้เป็นปุ๋ย” คุณตัวบอก

ล่องคลองมหาสวัสดิ์ สัมผัสชีวิตชาวนาบัว

ดังนั้น “ฉัตรบุษย์” และ “ฉัตรบงกช” จะปล่อยให้ดอกแก่ เพื่อจะได้นำไปขายเหมือนบัวหลวงไม่ได้

ขั้นตอนการทำนาบัวทำกันอย่างไร “คุณตัว” บอกว่า การดำพันธุ์บัวครั้งแรก ต้องทำเหือกคือตีดินให้เหลวก่อน นำพันธุ์บัวไปดำ ระยะห่างกละสองวา สูบน้ำเข้าไปเลี้ยงไว้ครึ่งเดือนบัวจะแตกไหลออกมาผ่านไปประมาณ 1 เดือนจะมีดอกประปราย กอบัวจะแผ่ออกไปเรื่อยๆ ประมาณ 2-3 เดือนก็เก็บผลผลิตได้ ผ่านไปประมาณ 4 เดือนต้องรื้อทิ้งแล้วปลูกใหม่

“เราต้องให้บัวเป็นสาวตลอด” คุณตัวเสริม ถ้าปล่อยให้ต้นแก่โคนดอกจะสีดำ ใบบัวก็สีดำ แม่ค้าไม่รับซื้อ เพื่อให้มีรายได้ตลอดปี คุณตัวจึงแบ่งที่นาออกเป็นสองแปลง ปลูกบัวหมุนเวียนกัน ขณะที่แปลงหนึ่งเก็บผลได้ อีกแปลงหนึ่งก็ปลูกขึ้น

ฟังว่าเมื่อก่อนเคยออกรับจ้างเก็บบัวหลวงได้ค่าแรงวันละไม่กี่บาท ต่อมาหันมาทำนาบัว โดย “เราเริ่มทำเมื่อปี พ.ศ.2522 พันธุ์บัว สมัยนั้นเป็นบัวหลวง ชื่อจากเพื่อนบ้านบ้าง ปันเขามาบ้าง”

แรกๆก็พบว่า บัวหลวงขายไม่ค่อยดี เนื่องจากดอกใหญ่ แต่ดอกนึ่ง ไม่เป็นที่นิยมของลูกค้า ทำอยู่ประมาณ 3 ปีจึงเปลี่ยนพันธุ์บัวมาเป็น “ฉัตรบุษย์” กับ “ฉัตรบงกช” บัวสองพันธุ์นี้ได้รับความนิยมจากลูกค้าเท่าๆกัน และมีลักษณะเหมือนกันคือ เมื่อปล่อยให้ดอกแก่ ฝักจะลีบเล็กเหมือนกัน

พระคุณของดอกบัว “ลุงแจ่ม” เคยสอนว่า “ให้รักอาชีพปลูกบัว อย่าไปเหยียบย่ำดอกบัว เราเก็บขึ้นมาอย่าไปข้าม ถ้าไม่เอา ก็ใส่แข่งเอาไปใส่โคนต้นไม้ นานไปก็จะได้เป็นปุ๋ย” คุณตัวบอก

ล่องคลองมหาสวัสดิ์ สัมผัสชีวิตชาวนาบัว

ดังนั้น “ฉัตรบุษย์” และ “ฉัตรบงกช” จะปล่อยให้ดอกแก่ เพื่อจะได้นำฝักไปขายเหมือนบัวหลวงไม่ได้

ขั้นตอนการทำนาบัวทำกันอย่างไร “คุณตัว” บอกว่า การดำพันธุ์บัวครั้งแรก ต้องทำเทือกโล่ตีดินให้เหลวก่อน นำพันธุ์บัวไปดำระยะห่างกอละสองวา สูบน้ำเข้าไปเลี้ยงไว้ ครึ่งเดือนบัวจะแตกไหลออกมาผ่านใบไปประมาณ 1 เดือนจะมีดอกประปราย กอบัวจะแผ่ออกไปเรื่อยๆ ประมาณ 2-3 เดือนก็เก็บผลผลิตได้ ผ่านไปประมาณ 4 เดือนต้องรื้อทิ้งแล้วปลูกใหม่

“เราต้องให้บัวเป็นสาวตลอด” คุณตัวเสริม ถ้าปล่อยให้ต้นแก่โคนดอกจะสีดำ ใบบัวก็สีดำ แม่ค้าไม่รับซื้อ เพื่อให้มีรายได้ตลอดปี คุณตัวจึงแบ่งที่นาออกเป็นสองแปลง ปลูกบัวหมุนเวียนกัน ขณะที่แปลงหนึ่งเก็บผลได้ อีกแปลงหนึ่งก็ปลูกขึ้น

มาใหม่ คำว่าปลูกใหม่สำหรับพื้นที่ของคุณตัวคือ เมื่อบัวแก่เต็มที่แล้วก็เอารถอีแต่นลย่ำให้เป็นแนว เว้นช่วงย่ำให้เป็นแถวไว้ บัวที่ถูกย่ำจะเน่าเปื่อยเป็นปุ๋ยไป ส่วนบัวที่เว้นไว้เป็นแนวนั้นจะแตกกอขึ้นมาใหม่ ขยายกอไปเรื่อยๆ จนเจริญเติบโตเก็บดอกได้

บัวต้องกินปุ๋ยเหมือนพืชอื่นๆ แต่ที่สำคัญคือ “ระดับน้ำ” นาบัวต้องหล่อน้ำไว้ลึกประมาณ 60 ซม. ถ้าระดับน้ำต่ำกว่า 60 ซม. ดอกบัวจะไม่โตตามต้องการ แต่ถ้าระดับน้ำสูงกว่า 60 ซม.ก็ได้เหมือนกัน บัวดอกใหญ่ดี แต่จะออกดอกน้อย

ดอกบัวจะออกมาน้อย นอกจากขึ้นอยู่กับปุ๋ยและระดับน้ำแล้ว ยังขึ้นอยู่กับสภาพอากาศด้วย ถ้าเป็นฤดูร้อนจะออกดอกมากทำให้ราคาถูกลง ถ้าฤดูหนาวจะออกน้อยทำให้ราคาดี อย่างราคาดอกบัวในเดือนมีนาคม พ.ศ.2559 ดอกละ 1-3 บาท ดอกใหญ่ราคาแพงสุด

ตลาดของคุณตัวอยู่ที่บ้าน เพราะมีแม่ค้ามารับไปขายที่ปากคลองตลาด “เตี้ยวันนี้แม่ค้าบ่นว่า เจ้าหน้าที่เขาจัดระเบียบใหม่ไม่ให้วางขายเหมือนก่อน ทำให้ขายได้ลดลงแต่เขายังมารับไปขายเหมือนเดิมแต่ละวันเราเก็บได้แค่ไหนเขาก็รับไปเท่านั้น ส่วนราคาลงลงเป็นไปตามความต้องการของตลาด”

ปลายทางของ “ดอกบัว” ในนาคุณตัวคือหิ้งพระ แต่ดอกบัวไม่ได้ใช้บูชาพระอย่างเดียวยังทำอะไรได้อีก อย่างนำอัสภรย์ เป็นต้นว่า กลีบบัวนำมากินกับเมี่ยงคำ เกสรบัวเอามาแกงเลียง กลีบบัวเอามาชุบแป้งทอด ใบอ่อนๆเอามาจิ้มน้ำพริก ใบบัวนำมาห่อข้าวใบบัวดอกบัวบางชนิดที่แก่แล้วก็นำฝักไปกินได้ และ “ก้านบัวแก่โขนสัได้ ตากแดดให้แห้ง แล้วเอามาสูบเหมือนยาสูบ” คุณตัวบอก

คุณตัวช่วย “ลุงแจ่ม” ทำนาบัวมานานปี เมื่อพ่อจากไปก็ไม่เคยคิดป็นใจไปทำอย่างอื่น “เพราะเรารักอาชีพปลูกนาบัว รักดอกบัวดอกบัวเขานำไปบูชาพระเราทำตรงนี้ก็เหมือนทำให้อื่นคนได้สร้างกุศล ได้ทำบุญ เรานับถือศาสนาพุทธ”

พระคุณของดอกบัว “ลุงแจ่ม” เคยสอนว่า “ให้รักอาชีพปลูกบัว อย่าไปเหยียบย่ำดอกบัว เราเก็บขึ้นมาอย่าไปข้าม ถ้าไม่เอา ก็ใส่แข่งเอาไปใส่โคนต้นไม้ นานไปก็จะได้เป็นปุ๋ย”

ปัจจุบันนาบัวของ “ลุงแจ่ม” มีคุณตัวเป็นผู้สืบทอด เป็นส่วนหนึ่งของรายการ “น้ำเตียว” ในคลองมหาสวัสดิ์แต่ละวันนักท่องเที่ยวจะแวะเวียนเข้ามาชมดอกบัว สัมผัสกลิ่นอายของนาบัว คนที่ต้องการพายเรือออกไปเก็บดอกบัวด้วยมือตนเองก็มีเรือบริการให้ พอใจออกไหนเก็บมาได้เลย เราคิดเงินแค่ดอกละ 1 บาทเท่านั้น

การเปิดรับนักท่องเที่ยว “เป็นอาชีพเสริมของเกษตรกร ก่อนพ่ออยู่เจ้าหน้าที่มาติดต่อขอนักท่องเที่ยวมาลง ท่านก็เลยรับให้นักท่องเที่ยวเข้ามา ท่านมีความสุขมากที่ได้ความรู้จากนักท่องเที่ยว”

นักท่องเที่ยวปัจจุบัน มีทั้งชาวไทยและต่างชาติแม้เจ้าของนาบัวจะเก็บค่าเยี่ยมชมคนละ 10 บาท แต่ก็ยังเป็นรายได้เสริมที่ดี และยังมีความสุขกับการพูดคุยคนที่มาเยี่ยมชม.